ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН Х АЛ КИЛУВ КАРОРИ

Жиззах шахри

2024 йил 12 январь

Жиззах туманлараро иктисодий суди, судья Н.С.Джураевнинг раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Маматовнинг котиблигида, Ш.Рашидов фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари Кенгашининг даъвогар "Мега ас зиё универсал" фермер хўжалиги манфаатида жавобгар "ЖИЗЗАХ ИНДУСТРИАЛ ТЎКИМА" масъулияти чекланган жамияти хисобидан 317.408.693 сўм асосий карз, 158.000.000 сўм пеня ундириш тўғрисидаги даъво аризаси юзасидан кўзғатилган иктисодий ишни Ш.Рашидов фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари Кенгаши вакили Д.Кўлдошев (2024 йил 10 январдаги № 22-сонли ишончнома асосида), даъвогар "Мега ас зиё универсал" фермер хўжалиги вакиллари Э.Исаров (ишончнома асосида) ва Б.Юсупов (ишончнома асосида) ҳамда жавобгар "ЖИЗЗАХ ИНДУСТРИАЛ ТЎКИМА" масъулияти чекланган жамияти вакили Ў.Акабоев (2024 йил 4 январдаги №3-сонли ишончнома асосида) иштирокида, Жиззах туманлараро иктисодий суди биносида, очик суд мажлиси муҳокамасида кўриб чикиб, куйидагиларни

аниклади:

Ш.Рашидов фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари Кенгашининг даъвогар "Мега ас зиё универсал" фермер хужалиги (бундан буён матнда — даъвогар деб юритилади) манфаатида, Жиззах туманлараро иқтисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгар "ЖИЗЗАХ ИНДУСТРИАЛ ТУҚИМА" масъулияти чекланган жамияти (бундан буён матнда — жавобгар деб юритилади) ҳисобидан 317.408.693 сум асосий қарз, 158.000.000 сум пеня ундиришни сураган.

Суд мажлисида Ш.Рашидов фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши вакили даъво талабларини қўллаб-қувватлаб, даъво аризани тўлиқ қанотлантиришни сўради.

Суд мажлисида қатнашған даъвогар вакиллари даъво талабини қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида қатнашған жавобғар вакили даъво талабидағи асосий қарздорликни тан олиб, пеня қисмини рад қилишни сўради.

Суд, тарафлар вакиларининг тушунтиришларини тинглаб, иш хужжатларини ўрганиб чиқиб, куйидаги асосларга кўра, даъво аризани қисман қаноатлантиришни лозим топди.

Иш хужжатларидан аникланишича, 2022 йил 30 март куни тарафлар ўртасида пахта хом ашёсини етказиб бериш бўйича 15-сонли фьючерс шартномаси имзоланган.

Шартноманинг 1.1-бандига кўра, "Хўжалик" 35,4 гектар ер майдонидан 141,6 тонна пахта хом ашёсини "Буюртмачи"га етказиб бериш, "Буюртмачи"

эса ушбу махсулотни қабул қилиб олиш ва унинг ҳақини тўлаш мажбуриятини олган.

Шартнома шартларидан келиб чиқиб, даъвогар томонидан тегишли ҳисоб-фактураларга асосан жавобгарга 117,636 тонна пахта хом ашёси етказиб берилган.

Бироқ, жавобгар ўзининг шартномавий мажбуриятларини лозим даражада бажармасдан етказиб берилган пахта хом ашёси ҳақини тўлиқ тўлаб бермаган. Натижада жавобгарнинг даъвогар олдидаги қарздорлиги 317.408.693 сўмни ташкил этган.

Ушбу қарздорликни тўлаш ҳақидаги талабнома жавобгар томонидан жавобсиз қолдирилган.

Шу боис, Кенгаш даъвогар манфаатида Жиззах туманлараро иктисодий судига даъво аризаси билан мурожаат килиб, жавобгар хисобидан 317.408.693 сўм асосий карз, 158.000.000 сўм пеня ундиришни сўраган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади)нинг 8 ва 234-моддаларига асосан мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Мазкур ҳолатда тарафларнинг мажбуриятлари контрактация шартномасидан келиб чиққан.

ФКнинг 465-моддасига кўра, контрактация шартномасига мувофик кишлок хўжалиги махсулотини етиштирувчи кишлок хўжалиги махсулотини кайта ишлаш ёки сотиш учун бундай махсулотни харид киладиган шахсга тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу махсулотни кабул килиш (кабул килиб туриш), унинг хакини шартлашилган муддатда муайян бахода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

ФКнинг 236-моддасига асосан, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонунчилик талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса - иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий хукукий базаси тўгрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 7-моддасига мувофик, хўжалик шартномаси тарафлари тузилган хўжалик шартномалари бўйича зиммаларига олинган мажбуриятларни ўз вактида ва тегишли тартибда бажаришлари шарт.

Ишдаги мавжуд ҳужжатларга кўра, мазкур ҳолатда даъвогар томонидан шартнома бўйича олинган мажбурият бажарилиб, тегишли ҳисоб-фактуралар асосида жавобгарга маҳсулот етказиб берилган, жавобгар томонидан маҳсулот етказиб берилганлик ҳолатлари ҳисоб-фактуралар асосида тасдиқланган, аммо етказиб берилган маҳсулот ҳақи тўлиқ тўлаб берилмаган. Судга даъво киритилгандан кейин ҳам тўлов амалга оширилмаган.

Шу сабабли даъво талабларининг 317.408.693 сўм асосий қарз ундириш талаби қаноатлантирилиши лозим.

Шунингдек, даъвогар ўзининг даъво талабида жавобгардан шартноманинг 5.4-бандига асосан 158.000.000 сўм пеня ундириб беришни сўраган.

ФКнинг 261-моддасига кўра, қарздор мажбуриятларни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган ҳолларда тўлайдиган ва қоида тариқасида, қатъий пул суммасида ҳисобланадиган неустойка жарима ҳисобланади.

ФКнинг 333-моддасига асосан, қарздор айби бўлган тақдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, жавоб беради.

Ўзбекистон Республикаси хўжалик Олий суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўгрисидаги фукаролик қонун хужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида" 2007 йил 15 июндаги 163-сонли қарорининг 2бандида шартномада жарима ёки пеня шаклида белгиланадиган неустойка тарафлар томонидан қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш усулларидан бири хисобланиши, судлар, неустойкани ундириш тўгрисидаги даъволарни хал килишда неустойка микдорининг талабларига мувофик хисобланганлиги, унинг асослиги, мажбурият бузилиши окибатларига мутаносиблиги каби холатларни хар томонлама ва чукур талаб қилинган неустойканинг мухокама қилиб, адолатли микдорини белгилашлари шартлиги ҳақида тушунтириш берилган.

ФКнинг 326-моддаси ҳамда юқоридаги Пленум қарорининг 4-бандига кўра, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак.

Баён этилганларга кўра, суд ФКнинг 326-моддасини қўллаган ҳолда даъвонинг пеня ундириш талабини 20.000.000 сўмга қаноатлантиришни лозим топди.

Суд, жавобгарнинг ёзма эътирозномада ва суд мажлисида келтирган важлари билан келиша олмайди.

ФКнинг 236-моддасида мажбурият мажбурият шартларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши кераклиги белгиланган.

Тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.1-банди биринчи хат бошисига кўра, 1 тонна пахта хом-ашёси учун ўртача нархларда 8 000 000 сўмдан этиб белгиланиши билан биргаликда, "Хўжалик" томонидан "Буюртмачи"га етказиб бериладиган пахта хом ашёсининг қиймати бозор тамоилидан келиб чиқиб якуний хисоб-китоб қилиниши ҳамда "Буюртмачи" "Хўжалик"га тасдиқланган тавсиявий нархлардан кам бўлмаган нархда тўлашни зиммасига олиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 мартдаги "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-4633-сон Қарорининг 3-бандига кўра, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги,

Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жаҳон бозори нархлари таҳлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чиқиб, ҳар чоракда ушбу нархга тузатишлар киритилишини таъминласин деб кўрсатилган.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг 2022 йил 7 сентябрдаги 03/28-04/6377-сонли хатида, Жахон бозорида шаклланган нархлар, пахта-тўкимачилик кластерлари ва фермер хўжаликлари томонидан Ўзбекистонда етиштирилган бир тонна пахта хомашёсининг минимал нархи иловадаги жадвал асосида юборилган.

Шундан сўнг, фермер хўжалиги томонидан, етиштирган пахта хом ашёсини сотиш учун расмийлаштирилган хисоб фактураларда, махсулотнинг нархи кўрсатилган тарзда жавобгарга юборилган ва унинг ваколатли шахслари томонидан хисоб фактуралари электрон равишда тасдиқланган ва имзоланган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 47-моддаси биринчи қисмига кўра, товарларни (хизматларни) реализация қилишда юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар, агар мазкур моддада бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, ушбу товарларни (хизматларни) сотиб олувчиларга ҳисобварақ-фактурани тақдим этиши шарт.

Вазирлар Махкамасининг 2019 йил 25 июндаги "Узаро хисоб-китоблар электрон шаклдаги хисобварақ-фактуралардан фойдаланишни тизимида такомиллаштириш чора-тадбирлари тўгрисида" 522-сон қарорининг 2-бандига асосан республика худудида 2020 йил 1 январдан бошлаб барча хўжалик субъектлар учун хисобварақ-фактураларни электрон шаклда расмийлаштириш, сақлаш ва хисобини юритиш тизимини мажбурий тартибда жорий этилган. Ушбу Қарор билан тасдиқланган "Ўзаро хисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги хисобварақ-фактуралардан фойдаланиш тартиби тўғрисида"ги Низомнинг 2-бандига кўра, электрон хисобварақ-фактура (кейинги ўринларда ЭХФ деб аталади)-товарларни (ишлар, хизматларни) реализация қилиш ва сотиб олишни тасдиқлайдиган, ЭХФ айланиш тизими операторлари орқали тақдим этиладиган ва қабул қилинадиган, қонунчилик хужжатларига мувофик белгиланган шаклларда расмийлаштирилган электрон хужжат эканлиги белгиланган.

ФК 354-моддаси 5-қисмига кўра, шартноманинг шартлари тарафларнинг хохиши билан белгиланади, тегишли шартнинг мазмуни қонунчиликда кўрсатиб қўйилган ҳоллар бундан мустасно.

Демак, тарафлар ўртасида тузилган шарномада пахта хом ашёсининг қиймати белгиланган бўлса-да, аммо унинг қиймати қонун хужжатларида белгиланган нархлардан кам бўлмаслиги ҳам кўрсатилган. Ушбу нархлар ваколатли вазирликлар томонидан тавсиявий нарх сифатида эътироф этилган.

Шу боис, шартнома шартидаги пахта-хом ашёсининг қиймати қонунчиликда кўрсатиб қўйилган нормаларга асосланган тарзда белгиланган.

Шунга кўра, даъвогар томонидан етказиб берилган пахта хом ашёси жавобгар томонидан қабул қилиниб, ҳисоб-фактуралар эътирозсиз тасдиқланган.

Юқорида баён этилганларга асосан, суд даъвони қисман қаноатлантириб, жавобгардан даъвогар фойдасига 317.408.693 сўм асосий қарз ва 20.000.000 сўм пеня ундиришни лозим топди.

Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал Шунингдек, суд кодексининг 118-моддасига мувофик, агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш хакидаги талаб асосли бўлиб, бирок унинг микдори қонунчиликда белгиланган хуқуқдан фойдаланилган холда суд томонидан камайтирилган булса, суд харажатларининг камайтирилиши хисобга олинмаган холда ундирилиши лозим бўлган неустойка суммасидан келиб чиккан холда, суд харажатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим ва давлат божи тўлашдан озод қилинган давлат органлари хамда бошқа шахслар томонидан юридик шахслар ва фукароларнинг манфаатларини кўзлаб такдим этилган талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қаноатлантирилган тақдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво тақдим этилган шахслардан даъво талабларининг каноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади.

Суд харажатларини тўлик жавобгар зиммасига юклаб, ундан даъвогар фойдасига 34.000 сўм почта харажати ва Республика бюджетига 9.508.173 сўм давлат божи ундиришни лозим топди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал Кодексининг 118, 170, 176-179, 186, 192-моддаларини қўллаб, суд

карор килади:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар "Жиззах индустриал тўкима" МЧЖ хисобидан даъвогар "Мега ас зиё универсал" фермер хўжалиги фойдасига 317.408.693 сўм асосий карз, 20.000.000 сўм пеня ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати ундирилсин.

Даъво талабининг қолған қисми қаноатлантириш рад этилсин.

"Жиззах индустриал тўқима" МЧЖдан Республика бюджетига 9.508.173 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция шикояти (протести) бериши ёки биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой муддат ичида кассация шикояти (протести) бериши мумкин.

Судья

Н.С.Джураев